

PLESNO IZROČILO MED IZSELJENCI

TOMAŽ SIMETINGER

Ko je večina Slovencev počitniško razpoložena in se odpravlja na dopust, za izseljence to pogosto pomeni začetek folklornih seminarjev. Tudi letos je bilo tako, saj je na začetku julija v Ljubljani potekal seminar za folklorno skupino iz Kanade, takoj zatem pa seminar za devet folklornih skupin v Argentini.

Delo z izseljenci poteka nekoliko drugače, kot smo ga morali vajeni folklorniki v Sloveniji. V preteklosti se je izkazalo, da skupine iščejo stik in gradivo o plesnem izročilu in so željne novega znanja, zato smo v zadnjih letih, skupaj s finančno podporo Urada za izseljence in JSKD, pripravili nekaj plesnih seminarjev, na katerih so udeleženci spoznavali različne oblike plesov posameznih območij. Ta način dela ni obrodil sadov, saj se je pokazalo, da skupine iz naučenih plesov ne zmorejo ustvariti lastnega programa. Zato smo se odločili, da tokrat za vse skupine pripravimo nove odrske postavite in jih nato pri samih skupinah po potrebi prilagodimo.

Največji problem folklornih skupin, ki delujejo zunaj domovine, je ustrezna glasbena spremljava. V skupinah razen izjemoma nimajo glasbenikov, nimajo ustreznih notnih zapisov, vedenje o slovenski ljudski glasbi pa je zelo pomanjkljivo. Največkrat so težave tudi v lokalni skupnosti, saj ni ustreznih glasbenih šol, so preveč oddaljene ali cenovno nedostopne. Zato smo za skupine poleg nove odrske postavitve pripravili tudi glasbene posnetke v primerni zasedbi in ustreznih kakovosti za nastopanje.

Izkušnja z izseljenci, ki so tako rekoč razpeti med kulturo večinskega naroda in slovensko dediščino, pogosto zelo odmaknjeni od ustrezne literature, gradiva in seminarjev, pa odstre zanimive pojave, ki jih na Slovenskem nismo vajeni. Zaradi oddaljenosti in le redkega stika s folklorno dejavnostjo, ki se razvija na Slovenskem, se v tujini rojevajo nove in drugačne oblike plesa. Kostumska podoba išče nove, bolj praktične in preprostejše rešitve oziroma se prilagaja ponudbi materialov na lokalnem trgu.

Poleg navedenega je seminar, ki je potekal v Buenos Airesu ob sodelovanju Tanje Drašler (plesalke) in Andraža Trampušša (glasbenika), ponudil priložnost za pravo majhno etnološko opazovanje, o čemer na kratko v nadaljevanju.

BLIŽINA RAZDALJ – RAZDALJE BLIŽIN

Kot vemo, je Slovenija precej majhna država, a kulturno zelo raznovrstna. Če k temu prištejemo še tako ali drugače oblikovano kulturo slovenskih izseljencev, je ideja, ki jo prepoznavamo kot *slovenstvo*, še bolj pisana. V preteklosti se je že večkrat pokazalo, da eno ključnih vlog pri gradnji določenih nacionalnih identitet nosijo ravno folklorne skupine. Ples je več kot primeren in učinkovit medij za ohranjanje in razvoj *slovenstva* in slovenske skupnosti. K temu je treba dodati, da je pri folklorni

skupini najprej opazna kostumska podoba, s katero izseljenci kažejo pripadnost matičnemu narodu. Pripadnostni kostumi oziroma »narodne noše« so tako pri Slovencih kot pri številnih drugih narodih vse prej kot že pozabljen pojav preteklosti. Nasprotno. So del sodobnosti. Res je sicer, da se je na Slovenskem poskušalo pojav »narodnih noš« umestiti v kontekst, iz katerega bi bilo jasno, da oblačila, ki so se kot »narodne noše« začela pojavljati v drugi polovici 19. stoletja, niso oblačila, ki bi jih nosili ljudje sicer v življenju. »Narodne noše« so bile vedno povezane z nacionalno simboliko in niso bila oblačila za vsakdanjo rabo, niti za redno praznično rabo, čeprav jih kot take predstavljajo nekatere folklorne skupine. Nekaj izmed preteklih oblačilnih prvin je postalo tako rekoč simbol *slovenstva*, na primer avba ali rdeč dežnik, ki se pri nekaterih izseljenskih skupinah še vedno pojavlja ne le kot del kostumske podobe, ampak tudi v precej drugačni vlogi. Rdeči dežniki so bili na primer del koreografije (besedo koreografija uporabljam na tem mestu namenoma!) ene izmed udeleženk srečanja slovenskih folklornih skupin v Buenos Airesu, ki je z njimi pripravila plesno točko s podlago turbofolk glasbe. Odrsko učinkovito sestavljena koreografija se je lepo poigravala z rdečimi dežniki, ki so se navezovali na idejo *slovenstva*, gre pa seveda za izmišljeno plesno točko, ki je ni mogoče povezati s slovenskim plesnim izročilom, čeprav jo je izvajala folklorna skupina.

Taiste podobe avb, dežnikov, »narodnih noš« ... se pojavljajo tudi v zasebnem življenju ljudi. V obliki lesorezov, poslikanih lesenih krožnikov, fotografij, slik, lutk in različnih drugih predmetov krasijo njihove domove. Zanje so to spoštovanja vredni simboli, ki predstavljajo vez s Slovenijo. Oblačilna podoba skupin se v tem pogledu pokaže v povsem drugačni luči, kot smo je danes vajeni v Sloveniji. Če se med poznavalci folklorne dejavnosti na Slovenskem gleda na »narodne noše« kot na nekaj, kar skoraj ne bi sodilo v folklorno skupino, v zamejstvu taisto obleko dojamejo pogosto kot predmet, ki uteleša *slovenskost* in je vir hrepenenja po domovini.

Drugače kot z oblačili je s plesom. Obleke kot predmeti ostanejo v muzejskih zbirkah in drugje, kjer jih lahko opazujemo še celo po več stoletjih, plesa pa ne. Ta nima materialne oblike, ki bi jo lahko preprosto opazovali, zato je njegovo poustvarjanje večkrat zelo problematično, saj se lahko naslonimo le na bolj ali manj dobre opise plesov. Starejši viri nam pogosto ponujajo le grobe in okvirne podatke, podrobnosti pa so zanemarjene. Kljub temu da imamo natančne zapise ali celo videoposnetke posameznih plesov, gredo ti pri poustvarjalcih v tujini pogosto svojo pot in se precej odmikajo od podobe, ki je zapisana – od podobe, ki je zelena.

Šele ko se podamo ven iz svojih kulturnih okolij, lahko opazimo, da so posamezne povsem vsakodnevne kulturne prvine, kot so na primer ples, komunikacija, načini dojemanja in razlaganja pojavov v svoji okolici in podobno, nekaj, kar je daleč od samoumevnosti. Opazoval sem različne folklorne skupine izseljencev iz Kanade in Argentine. Če se pri skupinah posamezni plesni obrazci še prenašajo v celoti ali so le delno spremenjeni, je dosti bolj vprašljiv in težko ulovljiv slog plesanja. Na tem mestu se narava plesa spogleduje z naravo jezika. Za primer naj navedem znano lingvistično dejstvo, da pri izgovarjavi tujega jezika, ki se ga učimo na novo, vedno izhajamo iz prej poznanih

govornih praks. Zato se pogosto zgodi, da jezik sprva zveni zelo nerodno. Na dvojezičnih področjih se lahko zgodi celo to, da se začnejo jeziki v povsem gramatičnem smislu med sabo mešati, četudi si po svojem izvoru niso sorodni. Podobno je s plesom. Ko sem opazoval plesne prakse med izseljenskimi skupinami, se je zelo jasno pokazalo, kako se nehote mešajo prvine gibalnih kodov posameznih plesov, torej slovenskega ljudskega plesa in plesa njihove nove domovine. Najbolj šolski primer je ples *carnavalito* (ples je razširjen po osrednjem severnem delu južne Amerike, ime pa označuje majhen karneval). Carnavalito ima nekaj podobnih figur, kot jih najdemo tudi pri slovenskih ljudskih plesih (na primer figure, ki so podobne plesu kovtre šivat; polža zvijati; preprostim štajerišem z vrtenjem pod roko ali vrtenjem z obema sklenjenima rokama in še bi se kaj našlo). Pri tem ne gre za vprašanje podobnosti, ampak najprej za to, da tudi *carnavalito* izraža neki širši gibalni kod, ki ga poznajo plesalci tistega okolja, kjer ples živi. S tem pa posledično plesi (nezavedno) vplivajo drug na drugega. Pri slovenskih folklornih skupinah so se tako začele pojavljati prvine, ki jih slovenski ljudski plesi ne poznajo, najdemo pa jih pri *carnavalito*. Za primer naj navedem figuro 'prepletanja' rok v kolu, ki se izvaja pri *carnavalito* in se je prenesla v belokranjska kola pri argentinskih izseljenskih skupinah.

Razvoj plesov in odmiki plesnih figur od neke nikoli ulovljive 'idealne' matrice je normalen pojav, ki je bil vedno del zgodovine plesa in seveda tudi folklorne dejavnosti. Folklorne skupine na Slovenskem in drugje po svetu imajo kljub veliko bolj jasnim virom težave že s poustvarjanjem nekdanje oblačilne podobe, vsaj za slovenske skupine v tujini pa velja, da imajo še večje težave s poustvarjanjem plesnega izročila. Morda bi bilo v zvezi s tem vredno na teoretični ravni razmisliti, kakšne so razlike in podobnosti v zvezi z dojetjem materialne in nematerialne kulturne dediščine, saj te brez dvoma obstajajo.

Če se razvoj plesa oddalji od prvotnega izhodišča, se spreminja tudi njegov pomen in razpoznavnost. Folklorna plesna dejavnost na Slovenskem temelji na nekem nizu plesov, ki so bili zapisani na terenu, kar pomeni, da naj bi se v svojem poustvarjanju poskušala zapisom čim bolj približati. V nasprotnem primeru se zelo hitro približa šovprogramom. Pri teh težko govorimo o folklorni dejavnosti (vsaj kakor jo razumemo na Slo-

venskem), saj so precej vprašljive in strokovno sporne. Zato se morajo tudi skupine v Sloveniji zavedati odgovornosti svojega delovanja, da plesno izročilo poustvarjajo preverjeno in strokovno nesporno. Programi folklornih skupin, ki se odmikajo od izročila, so neprimeren vzor za izseljenske folklorne skupine, saj te vsak posnetek slovenske folklorne skupine iz domovine vzamejo »za svetega« in ga nekatere po svojih najboljših močeh preslikajo v svojo folklorno skupino.

ZA KONEC

Delo z izseljenci je ponudilo precej zanimivo izkušnjo, povezano z opazovanjem folklornih skupin in ljudi, ki plešejo v njih ali jih vodijo. Ni šlo le za posredovanje znanj, temveč tudi za odpiranje novih vprašanj in iskanje odgovorov. Jasno je le eno. Tovrstna izobraževanja je treba nadaljevati, saj se folklorna dejavnost na Slovenskem dokaj hitro razvija, ravno izseljenci pa so težje v stiku s strokovnimi smernicami v matici. Zato je razlika v dojetanju plesov, kostumov, tehnik izvajanja in podobnega precej opazna. Ponosni smo lahko, da kljub tisočim kilometrom, ki izseljence ločijo od Slovenije, ti še vedno delujejo v folklornih skupinah, kjer jim ne manjka energije za delo. Med izseljenci se je še enkrat pokazalo tisto znano dejstvo, da ples ne pozna ne razdalj in ne meja!

Seminar v Buenos Airesu s folklorno skupino Mladika. (Foto: iz arhiva Folklorne skupine Mladika, 10. 7. 2010.)